

nature-accordance students' activity (personal student purposefulness, choice of individual learning trajectory, cross-disciplinary basis of educational process, learning efficiency, originality of student learning output, context-based learning, educational reflection) in the system «student-higher school», the components of which are «student-bakalavr (Bachelor)» and «student-magistr (Master)».

On the basis of informational and synergetic methodology of researching educational process organization at higher school, there has been substantiated the expediency of using cognitive and activity approaches as a base for framing nature-accordance educational process. Consideration of subsystem «Bakalavrat» (Bachelor's Degree) and «Magistratura» (Master's Degree) as relatively isolated components of system «student – higher school», taking into account stages of their development and changes of synergetic potential make it possible to realize nature-accordance principle in the process of writing syllabus, composing catalogue and determining content of academic courses, which can be suggested for student learning.

Key words: laws of nature, higher school, bakalavrat (Bachelor's Degree), magistratura (Master's Degree), educational process, principles.

УДК 378.147

Бобришева Н.М.*

ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ МОРСЬКИХ ВНЗ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА

У статті розглянуто погляди вчених на поняття «готовність до професійної діяльності» та розкривається поняття «готовність майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі».

На основі аналізу літератури автор виділяє та характеризує компоненти готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі: емоційно-вольовий, адаптаційний, комунікативний, змістовно-когнітивний, мотиваційний, організаційно-управлінський.

Ключові слова: готовність, професійна діяльність, майбутній морський офіцер, полікультурне середовище.

Сьогодні на світовому ринку праці підвищується попит на морських фахівців з вищої освітою. Фахівцям ставляться вимоги, які передбачають не тільки володіння міцними знаннями й уміннями за фахом, а також і творчий підхід до виконання власних професійних обов'язків.

Ураховуючи те, що організація педагогічного процесу професійної підготовки сучасного офіцера морського флоту повинна бути спрямована передусім на формування його готовності до професійної діяльності, процес підготовки майбутніх морських офіцерів щодо формування означеної готовності стає можливим тільки з урахуванням і створенням необхідних педагогічних умов. Тому професійною підготовкою студентів є відповідний процес, під час якого формується й розвивається готовність до професійної діяльності фахівця, яку ми вважаємо результатом цього процесу.

Дослідженню проблеми готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності завжди приділялася належна увага науковців. Так, на початку ХХ століття у зв'язку з потребою моделювання активності особистості в різних сферах життєдіяльності вчені (В. Томас, Ф. Знанецький, Г. Олпорт, Д. Кац, Г. Сміт та ін.) розглядали готовність у рамках науки психології. Згодом поняття готовності стало вводиться в теорію діяльності й розглядатися у зв'язку з емоційно-вольовим, інтелектуальним, морально-психологічним потенціалом особистості в майбутній професійній діяльності. У другій половині ХХ століття проблема готовності стала предметом розгляду у вітчизняній

* © Бобришева Н.М.*

педагогічній науці і була представлена насамперед працями В. Андрющенка, І. Зязюна, М. Дяченко, Л. Кандибович, Л. Кондрашової, М. Левітова, Т. Садової, В. Сластьоніна, О. Пехоти та ін. Також зазначимо, що найбільша увага приділялася питанню готовності фахівців педагогічних та інженерних напрямів.

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що проблема готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі ще недостатньо досліджена.

Метою статті є визначення сутності поняття готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі та обґрунтування компонентів готовності відповідно до її сутності.

У сучасній психолого-педагогічній науці готовність до того чи іншого видів діяльності здебільшого трактується як цілеспрямоване вираження особистості, що вмщує її погляди, ставлення, мотиви, почуття, інтелектуальні якості, знання, навички та вміння. Причому така якість особистості формується і розвивається під час професійної, психологічної, моральної та фізичної підготовки і є результатом всебічного розвитку майбутнього фахівця за рахунок вимог, які зумовлені особливостями професійної діяльності.

Готовність до професійної діяльності є одним із понять, які характеризують фахівця у певній сфері. Серед таких понять готовність є одним із найбільш вживаних у дослідженнях педагогічного спрямування. Це зумовлено тим, що воно має слов'янську етимологію – на відміну від англословних «компетентність» та «компетенція», складнощі з визначенням яких зумовлені їх надто активним і часто невивіреном використанням в умовах термінологічного вакууму [7].

У психологічній літературі поняття «готовність» розглядають з двох позицій: як певний психічний стан особистості (функціональний підхід) та як новоутворення чи якість особистості (особистісний підхід).

Функціональний підхід до розуміння готовності представлений роботами В. М'ясищєва, Д. Узнадзе та ін., де поняття готовності до діяльності розглядається як розвиток психічних процесів, які призводять до ефективних результатів у професійній діяльності [6; 9].

Прибічники особистісного підходу А. Ліненко, Г. Троцько розглядають готовність як передусім цілісне стійке особистісне утворення. С. Литвиненко визначає готовність, як інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення, І. Гаврик, Т. Жаровцева вважають поняття «готовність» інтегративною якістю особистості тощо [1; 2; 3; 8].

Н. Мойсеюк, підсумовуючи дослідження у педагогіці і психології, наголошує, що термін *готовність* уживається у двох значеннях: навченість, підготовленість до виконання майбутніх завдань; наявність компетентності, знань і умінь, потрібних для виконання поставлених завдань [5, с. 367].

С. Рибніков та О. Попова співвідносять готовність до діяльності з поняттям компетентності, адже практично всі визначення останньої (незалежно від її виду) в той чи інший спосіб апелюють до категорії «досвід».

Цікавою є думка М. Кулакової, яка у своєму авторському дослідженні розглядає готовність до професійної діяльності морських спеціалістів з позицій управлінського підходу та підкреслює, що така готовність виявляється у формах активності і дозволяє виконувати відповідні типові завдання, прогнозувати шляхи підвищення продуктивності роботи у професійному напрямку [4, с. 20].

Незважаючи на деякі розходження у поглядах вчених, можна виділити загальне у трактуванні поняття «готовність до професійної діяльності» – це система інтегративних властивостей, якостей та досвіду особистості.

Отже, аналіз теоретичних посилань дав змогу визначити сутність готовності до діяльності офіцерів плавскладу: готовність майбутніх морських офіцерів

до професійної діяльності в полікультурному середовищі – це інтегративне особистісне утворення, що виявляється в сукупності професійно-кваліфікаційних, творчих, соціально-гуманітарних і особистісних якостей майбутнього морського офіцера, які дозволяють виконувати відповідні типові завдання професійної діяльності в умовах полікультурного середовища (екіпажу).

Готовність до діяльності є цілісним утворенням, що має низку структурних компонентів, які взаємопов'язані і взаємозалежні. Зауважимо, що залежно від досліджуваного напрямку професійної діяльності науковцями визначаються різні сукупності компонентів готовності. Так, на думку О. Баглай, до структури готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування входять мотиваційний, змістовий, операційний та комунікативний компоненти.

На думку А. Линенко, компонентами готовності до професійної діяльності є професійна самосвідомість, ставлення до діяльності чи настанова (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їх практичного втілення, а також професійно значущі якості особистості. Як визначає автор, під час переносу тривалої готовності в нові умови, ситуації, на неї впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори – новизна, труднощі, творчий характер завдань, обставини, що оточують, поведінка присутніх; самооцінка підготовленості суб'єкта до діяльності, його психофізіологічний стан, уміння мобілізуватися на виконання майбутньої праці, контролювати свою емоційну стабільність і рівень власної готовності [2, с. 35].

Цікавою є думка В. Свистун, який поділяє компоненти готовності студентів аграрних ВНЗ до професійної діяльності на дві групи: особистісна група, яка включає мотиваційний, вольовий, ціннісний, інтелектуальний, індивідуально-психологічний, оціночний компоненти, та професійна група (когнітивний та операційний компонент).

У своєму авторському трактуванні готовності майбутніх фахівців вищих морських навчальних закладів до професійної діяльності дослідниця М. Кулакова включає до особистісної групи компонентів адаптаційний (спрямованість на використання набутих знань і вмінь під час навчання; вміння організувати самостійне навчання), емоційно-вольовий (врівноваженість, толерантність, надійність; відчуття задоволеності від професійної діяльності), мобілізаційний (регуляція активності та енергійності; настанова на спільну професійну діяльність; швидка реакція на поведінку тих, хто оточує), комунікаційний (створення доброзичливої психологічної атмосфери; уміння поважно спілкуватися з членами екіпажу) компоненти. До групи професійних характеристик дослідниця включає планово-змістовий (планувати й аналізувати типові функціональні завдання), мотиваційний (настанова на підтримку сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі; настанова на підвищення якості виконання функціональних обов'язків майбутньої професійної діяльності), контролювально-оцінний (уміння контролювати й оцінювати виконання рішень і підтримувати виконавську дисципліну; уміння готувати та оцінювати звіти про професійну діяльність), управлінський (уміння управляти функціональними обов'язками, технічними засобами зв'язку) компоненти [4, с. 21].

На підставі визначення готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі, а також аналізу підходів різних авторів, що досліджували цю проблему, нами визначено компоненти готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі, що відповідають її сутності. Зазначені компоненти готовності взаємопов'язані та розподілені на дві групи: першу представляють компоненти, що конкретизують особистісні якості майбутнього морського офіцера (емоційно-вольовий, адаптаційний, комунікативний), другу групу – компоненти, що визначають професійні якості (змістово-когнітивний, мотиваційний, організаційно-управлінський).

Розглянемо структурні компоненти готовності більш детально.

Так, першою особистісною групою компонентів готовності до професійної діяльності, як було визначено, є такі компоненти:

– емоційно-вольовий – передбачає такі характеристики: здатність управляти власними діями в умовах ненормованого робочого дня, ізоляції від берегу, свідоме збереження концентрації уваги, врівноваженість, толерантність, усвідомлення необхідності запобігання конфліктам під час професійної діяльності;

– адаптаційний: уміння пристосовуватись до нового колективу, швидка реакція на поведінку тих, хто оточує, спрямованість на міжособистісні відносини на основі об'єктивної самооцінки;

– комунікативний – виявляється в адекватному іншомовному спілкуванні на міжкультурному рівні з членами екіпажу, які належать до різних національних культур, з коректним вибором вербальних та невербальних засобів спілкування, конструктивному спілкуванні професійною іноземною мовою.

Другою групою компонентів готовності до професійної діяльності, як було визначено, є професійні характеристики:

– змістово-когнітивний компонент включає наявність професійної свідомості майбутніх морських офіцерів, обізнаність фахівців щодо поняття «полікультурність» та її структурних компонентів;

– мотиваційний компонент характеризує настанову на підтримку сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі, на підвищення якості виконання професійних обов'язків морського офіцера, на досягнення успіху у професійній діяльності;

– організаційно-управлінський компонент: уміння управляти технічними засобами зв'язку, судном відповідно до рекомендацій та конвенцій Міжнародної морської організації, організовувати процедури несіння вахти відповідно до міжнародних та національних правил, управління екіпажем в умовах полікультурності.

Таким чином, формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі буде продуктивним, коли цей процес стане системним, неперервним, за умови розвитку всіх компонентів зазначеної готовності як інтегративного особистісного утворення при створенні відповідних педагогічних умов.

Перспективи подальшої наукової розробки означеної проблеми вбачаються в розкритті педагогічних умов формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності.

Література:

1. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійного навчання» / Т. Г. Жаровцева, – ПДПУ імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2007. – 44 с.
2. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 378 с.
3. Литвиненко С. А. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійного навчання» / С. А. Литвиненко. – К., 2005. – 40 с.
4. Кулакова М. В. Формування готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кулакова Майя Володимирівна; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. – О., 2006. – 225 с.

5. Мойсеюк Н. Є. Готовність до професійної діяльності: суть і шляхи формування / Н. Є. Мойсеюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. Вип. 12 / І. А. Зязюн та ін. – К. : Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. – С. 364-368
6. Мясищев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев / [под ред. А. А. Бодалева]. – М. : МПСИ, 2004 – 400 с.
7. Суворова А. Компетенции как миф и реальность современной HR-практики, или почему так путаются мысли... [Электронный ресурс] / А. Суворова. – Режим доступа : <http://www.ht.ru/press/articles/print/art145.htm>
8. Троцко Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійного навчання» / Г. В. Троцко. – К., 1997. – 54 с.
9. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси : Изд-во Акад. Наук Груз ССР, 1961. – 210 с.

Бобрышева Н.Н.

ГОТОВНОСТЬ БУДУЩИХ МОРСКИХ ОФИЦЕРОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ: СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА

В статье рассмотрены взгляды ученых на понятие «готовность к профессиональной деятельности» и раскрывается понятие «готовность будущих морских офицеров к профессиональной деятельности в поликультурной среде».

На основе анализа литературы автор выделяет и характеризует компоненты готовности будущих морских офицеров к профессиональной деятельности в поликультурной среде: эмоционально-волевой, адаптационный, коммуникативный, когнитивный, мотивационный, организационно-управленческий.

Ключевые слова: готовность, профессиональная деятельность, будущий морской офицер, поликультурная среда.

Bobrysheva N.N.

READINESS OF FUTURE MARITIME OFFICERS FOR THE PROFESSIONAL WORK IN THE
MULTICULTURAL ENVIRONMENT: ESSENCE AND STRUCTURE

Nowadays shipping is the most globalized industry in the world. In fact, nearly 150 nationalities are recorded on seafarers` supply lists. Crewmembers need to communicate with each other, with other ships, shore authorities such as Vessel Traffic Services, Port State Control and security inspections, pilots and vessel servicing the ship, such as tugs and bunkering craft. In such multinational crews seafarers may have communication and behavioral problems both at work and off-duty that can affect ship safety, pollution prevention and security. These communication and cultural issues on board are in some sense more problematic than other technical issues. This paper seeks to explain the concept of «readiness of future maritime officers for professional work in the multicultural environment». The acquisition of such readiness onboard ship is an ongoing transformative process for the seafarer, working towards a state of mind which is positive, social, tolerant and free from prejudice. The seafarer who has gained intercultural skills through his/her maritime education and apprenticeship is a crucial link in the processes of merchant fleet globalization and modernization. Also the article analyzes the structure of readiness of future maritime officers for the professional work in the multicultural environment and determines adaptive, emotional, communicative, cognitive, motivation, administrative elements of this structure.

Key words: readiness, professional work, future maritime officer, multicultural environment.

Рецензент: Моїсєєв С.О.